

Олена СЯСЬКА,

канд. екон. наук, доцент, доцентка кафедри документальних комунікацій та менеджменту

Рівненський державний гуманітарний університет

ORCID 0000-0001-8238-4922

Elena_289@ukr.net

ЕКОЛОГІЧНИЙ КОМПЛАЄНС ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

Актуальність. Сучасний невідпинний розвиток виробництва та інтенсивне споживання природних ресурсів супроводжується руйнівним впливом на екосистему. Сьогодні в світі склалася така ситуація, що навіть відновлювані природні ресурси (ті, що відновлюються самостійно без участі людини) втрачають свою відтворювальну функцію, оскільки масштаби їх використання підприємствами та споживання населенням не збігаються з темпами їх відновлення природою. Все це призводить до спустошення природних ландшафтів, забруднення атмосферного повітря, поверхневих і підземних вод, зниження якості прісної води, скорочення біомаси рослинного і тваринного світу, погіршення стану навколишнього природного середовища.

В умовах поглиблення екологічної кризи виникає потреба в ефективних інструментах контролю та регулювання взаємодії суспільства і природи, серед яких важливе місце займає екологічний комплаєнс як система забезпечення відповідності природокористування чинним екологічним вимогам, міжнародним стандартам та принципам екологічної відповідальності.

Результати дослідження. Протягом тривалого часу економічний розвиток України супроводжувався незбалансованою експлуатацією природних ресурсів та низькою пріоритетністю питань захисту довкілля. Причинами такого становища є: значна частина ресурсо-енергоємних галузей у структурі економіки із переважно негативним впливом на довкілля; фізичне та моральне зношення основних фондів у всіх галузях національної економіки; неефективна система державного управління у сфері охорони навколишнього природного середовища та регулювання природокористування; низький рівень розуміння в суспільстві пріоритетів збереження довкілля та переваг збалансованого (сталого) розвитку; незадовільний контроль за дотриманням природоохоронного законодавства; недостатнє фінансування з державного та місцевих бюджетів природоохоронних заходів [1].

Відповідно до ст. 13 Конституції України, земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України, є об'єктами права власності Українського народу і кожний громадянин має право користуватися природними об'єктами відповідно до закону. Разом з тим, згідно із ст. 66 Конституції України, кожен зобов'язаний не заподіювати шкоду природі, а у разі її вчинення – відшкодовувати завдані ним збитки [2]. Наведені конституційні вимоги складають правову основу для розробки, прийняття і впровадження відповідних законів, постанов та інших законодавчих актів в системі публічного управління природокористуванням та охороною навколишнього природного середовища.

В Україні контроль за використанням природних ресурсів здійснюється на державному рівні. Відповідно до Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» [3] державне управління в галузі природокористування та охорони навколишнього природного середовища здійснюють Кабінет Міністрів України, спеціально уповноважені державні органи, місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування. Цим же законом визначено правові, економічні та соціальні основи організації природокористування та охорони навколишнього природного середовища в інтересах нинішнього і майбутніх поколінь.

Державну політику в галузі природокористування та охорони навколишнього природного середовища реалізовує Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України (Міндовкілля), яке було створене 27 травня 2020 р. Основними завданнями Міндовкілля є забезпечення формування державної політики у сфері: раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів; охорони навколишнього природного середовища, екологічної, біологічної і генетичної безпеки; геологічного вивчення та раціонального використання надр; охорони та раціонального використання земель; збереження і відтворення ландшафтного різноманіття, захисту та відтворення лісів; розвитку водного господарства, охорони вод та відтворення водних ресурсів; подолання наслідків Чорнобильської катастрофи; радіаційного захисту тощо [4].

В Україні головними «постачальниками» забруднюючих речовин в атмосферне повітря є підприємства добувної і переробної промисловості та транспорт. Металургійні підприємства є основними забруднювачами водних джерел, оскільки важкі метали, радіонукліди, інші тверді відходи не підлягають утилізації чи повторній переробці, тому наносять великої шкоди довкіллю. Ще одним джерелом істотного забруднення навколишнього середовища виступає хімічна промисловість.

Сьогодні для України характерним є низький рівень перероблення та утилізації твердих побутових відходів і, відповідно, високий показник їх накопичення у місцях видалення та захоронення на полігонах. Також невирішеною є проблема утилізації та знищення непридатних або заборонених до використання пестицидів, агрохімікатів та очищення забруднених ними територій [5, с. 188].

В сучасному світі бізнес не може існувати відокремлено від природи та соціального контексту, в якому він функціонує. Тому, підприємства та організації, діяльність яких призводить до погіршення стану навколишнього природного середовища, зобов'язані контролювати свої виробничі процеси, здійснювати екологічний моніторинг промислових зон і надавати необхідну інформацію відповідним органам державної влади. В свою чергу, забезпечення прозорості діяльності підприємства перед державою, суспільством, інвесторами та іншими зацікавленими сторонами сприятиме формуванню ефективної системи екологічного комплаєнсу.

Екологічний комплаєнс представляє собою комплекс заходів, політик і процедур, що забезпечують дотримання суб'єктами господарювання і органами державної влади вимог природоохоронного законодавства, міжнародних договорів, екологічних стандартів, корпоративних норм екологічної відповідальності та принципів сталого розвитку.

Простіше кажучи, екологічний комплаєнс означає, що підприємство чи організація працює так, щоб: не порушувати закони про охорону довкілля; мінімізувати негативний вплив на природу; дотримуватись стандартів екологічної відповідальності; створювати внутрішні правила і процедури для попередження можливих екологічних порушень; звітувати перед суспільством і державою про свою екологічну діяльність. Екологічний комплаєнс контролює викиди шкідливих речовин, утилізацію відходів, економне використання природних ресурсів, енергоефективність, охорону біорізноманіття, дотримання стандартів екологічної безпеки.

Таким чином, комплаєнс із стандартами та вимогами в галузі екології, в умовах сьогодення, стає не лише юридичною необхідністю, але й стратегічним кроком для підтримки сталого розвитку та збереження природних ресурсів [6, с. 300]. Варто відмітити, що на відміну від класичних підходів контролю, екологічний комплаєнс акцентує увагу не лише на виявленні порушень, а й на створенні внутрішніх механізмів превентивного запобігання екологічним ризикам.

Важливим аспектом є те, що екологічний комплаєнс інтегрує у свою структуру правову, технічну, організаційну та управлінську складові, забезпечуючи системність у

регулюванні природокористування та створюючи основу для розвитку культури екологічної відповідальності в суспільстві.

Висновки. Екологічний комплаєнс є одним із ключових інструментів забезпечення сталого природокористування. Його впровадження дозволить досягти балансу між економічними інтересами і необхідністю збереження природних ресурсів для майбутніх поколінь. Ефективна реалізація системи екологічного комплаєнсу сприятиме зниженню екологічних ризиків, стимулюватиме розвиток екологічних інновацій та підвищить рівень корпоративної відповідальності. Таким чином, в умовах сучасних екологічних викликів інтеграція екологічного комплаєнсу у всі сфери суспільного життя є невід’ємною умовою для досягнення цілей сталого розвитку.

Список використаних джерел

1. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року: Закон України від 28.02.2019 р. № 2697-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text> (дата звернення: 25.04.2025).
2. Конституція України від 28.06.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 25.04.2025).
3. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 р. № 1264-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text> (дата звернення: 25.04.2025).
4. Деякі питання Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів: Постанова Кабінету Міністрів України від 25.06.2020 р. № 614. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/614-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 25.04.2025).
5. Сяська О.В. Публічне управління природокористуванням: актуальні проблеми та напрями їх розв’язання. *Електронне наукове фахове видання з економічних наук «Modern Economics»*. 2021. №30. С. 185-190. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V30\(2021\)-29](https://doi.org/10.31521/modecon.V30(2021)-29) (дата звернення: 26.04.2025).
6. Гончар В.В., Калінін О.В. Стратегічні партнерства для забезпечення екологічного комплаєнсу в бізнесі. *Вчені записки*. 2023. № 33(4). С. 297-307. DOI: http://doi.org/10.33111/vz_kneu.33.23.04.28.194.200 (дата звернення: 26.04.2025).